

Nehcü'l-Enâm
Eseri Üzerine
Türkçe Notlar

Abdulkadir ÇELEBİOĞLU

Nurani
Müdafa

Nehcü'l-Enâm **Molla Halil Siirdî**'nin yahut daha çok bilinen şekli ile **Mele Xelile Seerdî**'nin meşhur eseri olup akaid konularının ele alındığı **Kürtçe'nin Kurmanci Lehçesiyle yazılmış** manzum bir eserdir. Mesnevi şeklinde, aruz vezniyle fe'ûlun fe'ûlun fe'ûlun fe'ûl kalıbında yazılan eser, 22 bölümden ve 271 beyitten meydana gelmektedir.

"Bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir zât-ı muhakkik Kürtçe demiş ki:

ژى شىر صحابان مکه قال و قيل
لو را جتینه قاتل و هم قتيل

Yani: "**Sahabelerin muharebesinde kıl u kal etme. Çünkü hem katil ve hem maktul ikisi de ehl-i Cennet'tirler.**" (Bediüzzaman Said Nursî, Mektubat, s. 53)

Buradan da anlaşılacağı üzere **Üstâd Bediüzzaman, Mele Xelile Seerdî için; "gayet meşhur ve sözü hüccet bir zât-ı muhakkik"** demiştir.

Nehcü'l-Enâm kitabını iki kıymetli hocamdan farklı zamanlarda ders olarak aldım. Bir kısmını bir hocamdan, diğer kısmını da diğer hocamdan ders aldım. Onlar Kürtçe olarak kitaptan takrir ettiler, adından Türkçe olarak da izah ettiler. Bu kıymetli Kürtçe kitabı Türkçe izah ederlerken ben de kitabın yanına boşluklara notlar aldım. **Aldığım bu notların üzerinden yıllar geçti ve aklıma bu notlardan istifade edecek insanlar da olabilir sâikiyle neşretmeye karar verdim.** Başlıklar kitapta geçen Kürtçe başlıkların Türkçe şeklidir. Parantez içindeki ifadeler daha iyi anlaşılabilmesi için hocalarımın izahlarından alınmıştır.

Cenâb-ı Erhamü'r-Râhimîn istifadeye medâr eylesin. Âmîn.

FARZ-I AYNLAR MEBHASI

İmanın ve İslâm'ın şartlarını, rükünlerini öğrenmemiz şarttır.

İman, inanmaktır. İslâm, itaattir. Biri, birisiz olmaz. Müslüman da, her ikisini aynı anda yapandır.

Şehadetin mânâsını bilip, iman ederek telaffuz etmesiyle hakikî din hâsıl olur. Yanında amel de olursa, iman ve İslâm'da kâmil olur. Şehâdetin anlamı ise şudur, kulak ver: Allah'tan başka Hak Ma'bud yoktur.

SIFAT-I SELBİYYE MEBHASI

Allah'ın vücûdu, Zât'ın kendisidir. Allah'ın ne evveli vardır ne âhiri vardır ne de ona bir şey denktir. Ne misli ne yardımcısı ne veziri ne mekânı vardır. Ne men eden ne yardım eden ne ne cihet ne de zamanı vardır. Ne cisimdir ne cevherdir ne nurdur ne de başkasıyla ortaya çıkmıştır. Ne rengi ne miktarı ne şekli ne de hastalığı vardır. Ne evladı ne hanımı ne babası ne de annesi vardır. Ne ona denk vardır ne ölüm ne de zevâl vardır.

Nasslarda (Âyet ve Hadîslerde) mümkün olmayan bazı şeyler vardır. Sen onları te'vil et. Ehl-i dalâlete bırakma. Cenâb-ı Allah sana, kendi nefsinden daha yakındır. Fiil ve sözlerini de bilendir.

YEDİ KADİM SIFAT MEBHASI

Allah'ın ezeli yedi sıfatı vardır. Bu sıfatlar, Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ının ne aynıdır ne gayridir. Hayat, İlim, Sem', Basar, İrâde, hayır ve şerri yaratma kudreti, iradesi vardır. **Şerrin yapılmasına Allah'ın rızası yoktur.** Diğer sıfatı Kelâm'dır. Basit ve Kadîmdir. Harfler ve lügâtler ise sonradan yaratılmıştır.

Kur'ân geldi, diğer semavî kitaplar nesh edildi. Kur'ân'ın okunması ve hükmü değişmedi. Okunması ve hükmü, kıyamete kadar olacak. Âhirette okunması da olacak. Bütün kemâl sıfatlar Cenâb-ı Hak için vardır. Hiçbir nâkısılık alâmeti yoktur. **Efendimiz'in (asm) izni olmadan Allah'a bir isim bırakma.** Doksan dokuz ziyâde (veya doksan dokuzdan daha fazla) ismi vardır.

Yoktan bu âlemi var etti (Bu âlem gizli idi, onu yarattı). Şâh-ı Vedûd olan Cenâb-ı Hak, bu güzel şekliyle âlemi yarattı. Sen, bu âlemi adem (yok) ve hâdis (sonradan yaratılan) bil. Cenâb-ı Allah bu âlemin maddesini de onun aslını da yoktan var etmiştir.

MELÂİKE MEBHASI

Allah için sayısız sayısız melekler vardır. **O melekler karşılık beklemeden ibadet ederler.** Meleklerden bazıları havastır, lâkin her birini bir iş için âmâde kılmıştır.

Unsurlar dört tanedir; melekler de onlardan yaratılmıştır, insan ve cinler gibi. Fakat büyük çoğunluğu nurdandır. İnsanlar topraktan, cinler havadan, ümitsiz olan şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Melekler istedikleri şekle girebilirler ve kanatları da vardır. Melekler fenâ bulacaklar, cennete gidecekler ve cennet ehli için hizmet edecekler.

RİSALET MEBHASI

Muhammed (asm), Allah'ın seçilmiş peygamberidir. [Bu Peygamber (asm)] insanların ve cinlerin peygamberidir. Melekler onunla iftihar eder.

O din, bu din hepsi nesh edildi. Faziletiyle ve kemâlâtıyla bu din [İslâm] bizim için tamamlandı. Allah O'nu (asm) peygamberlerinin sonuncusu yaptı. Müttakilerin de başı yaptı. Babası Abdullah, annesi Amine'dir. Medine ve Mekke, O'nun (asm) doğum ve vefat yerleridir. Arap ırkından ve Kureyş neslindedir.

Allah (cc), nübüvveti O'na (asm) 40 yaşında verdi. Nebilikten 3 yıl sonra Resûllük verilmiştir.

[Bu konu, zayıf hadîstir. Bahsedilen 3 yıl, fetret devridir. 3 yıl bittikten sonra Resûllük verilmiştir, demektedir; Mele Xelile Seerdî. Ahmed-i Hâni (Ehmedê Xanî) ise 40 yaşında hem Nebilik hem de Resûllük verildiğini belirtmektedir.]

Medine'ye hicretinden 10 yıl sonra Mekke'yi kabul etmiştir (yani fethetmiştir). Mekke'den gittikten sonra Medine'ye gitti. Medine'de 10 yıl kaldıktan sonra âhirete irtihâl etti.

[RESÛL-İ EKREM'İN (ASM)]

ŞEMÂİLİ, AHLÂKİ VE SIFATLARI MEBHASI

Şu nâmeler döküldü: ne kısadır ne uzun. Ne şişmandır ne zayıf. Ne karadır ne beyaz, kırmızıya yakın esmerdir. Yuvarlak bir yüzü ve nuranî bir sakalı vardı. O'nun (asm) gözleri ve kaşları (doğuştan) sürmeliydi Saçında 19 beyaz tel vardı. Efendimiz (asm) gece ve gündüz, önünü ve arkasını kişinin önünü ve arkasını gördüğü gibi görürdü. Bu inkâr edilemez bir gerçektir.

MİRAC MEBHASI

Allahu Teâlâ (cc) bir gece, bir anda Efendimiz'i (asm) Münevver Kâbe'den Mescid-i Aksa'ya götürdü. Bütün peygamberler orada [Mescid-i Aksa'da] hazır bulunuyorlardı. Ve orada onlara imamlık yaptı. Oradan Sidretü'l-Müntehâ'ya götürüldü. Oradan Kab-ı Kavseyne'e (yani iki yay aralığı kalıncaya) kadar kendisi yaklaştırıldı. Bi-

nek O'nu (asm) ruh ve cesetle götürmüştür. Allahu Teâlâ'yı (cc) 2 defa gözüyle gördü.

RÜ'YET MEBHASI

Dünyada, Efendimiz (asm) haricinde hiç kimse Allah'ı (cc) görmedi. Ama âhirette muhakkak ki mü'minler O'nu (cc) göreceklerdir. Ama biz bunun keyfiyetini bilmiyoruz. Bütün Resûllere sen iman et. Onlar arasında kendi yanında fazilet noktasında ayırım yapma.

TAFDİL

[EFENDİMİZ'İN (ASM) FAZİLETİ] MEBHASI

Nass ve delillere dayanarak Peygamberler arasındaki fazilet sırasını söyleyeceğiz; İbrahim, Musa, İsa ve Nuh. Tertibe göre fazilet sırası budur. Önce Resûller, sonra Peygamberler [Nebîler] faziletlidirler. Bunlardan sonra, havass-ı melek (mukarrebîn melekler) faziletlidirler.

Bunlardan sonra ey genç! Avâm melekleri üstündür. Dünyadaki Müslüman kadınlar, cennetteki hurilerden üstündür. Kadınlardan ilk önce Hz. Fatıma (r. anha), sonra annesi Hz. Hatice (r. anha), sonra Hz. Âişe (r. anha) ve diğerleri. Erkeklerden ise ümmetin en faziletlisi Hz. Ebû Bekir'dir (ra). Çünkü küfürde tek bir saati bile geçmemiştir. Sonra Ömerü'l-Fâruk (ra) diye isimlendirilen kişi ve sonra Hz. Osman'dır (ra). Sonra da Zülfikâr sahibi Hz. Ali'dir (ra). Bunlar toplam 30 yıl halifelik yapmıştır.

Bunlardan [4 halifeden] sonra Sa'd [bin Ebî Vakkas], Zübeyir [bin Avvam], Said [b. Zeyd] ve şehîd olan Abdurrahman [bin Avf]'dir. Bunlardan sonra Talha [bin Ubeydullah], Ebû Ubeyde [bin Cerrah]'dir. Bil ki bunlara, Aşere-i Mübeşşere denilmiştir. Şundan sebep ki, Allah (cc) tarafından onlara daha dünyada iken cennet müjdesi gelmiştir.

Bunların hepsi bey'at [biat] ehli ve Bedir ile Uhud'a katılmış kişilerdir. Cennet'e gidecekleri kesinleşmiştir. Önce Efendimiz'in (asm) zevceleri, efrâdı sonra diğer sahabeler cennete girecektir. Sahabelerin savaşları hakkında kâl û kıl etme [yani ileri geri konuşma]. Onlardan ölen de öldüren de ehl-i Cennet'tirler. Bütün peygamberlerin anne babaları, küfür ve şerden beridirler [uzaktırlar].

ENBİYÂNIN ADEDİ MEBHASI

Ey babacım! Bil ki, peygamberler 124 bindir. Resûllerin sayısı ise 313'tür. Kur'ân'da 20 tane peygamber [Nebî] ismi, 8 tane de Resûl ismi geçer. 4 büyük kitapla birlikte 100 de suhuf vardır.

Peygamberlerden çıkan hiçbir şey necis değildir [hepsi temizdir]. Belki hastalıklara da devâdır. Onlardan günahkâr olan veya ayıp işleyen de yoktur. Ve peygamberlerden kadın da yoktur. Olabilir ki, kadınlardan evliyalı vardır [olabilir, kesinlik anlamındadır]. Bil ki! Evliyalı haktır, kerâmetleri haktır ve bunların zıddına gitme.

DUANIN TE'SİRİ MEBHASI

Duanın tesiri muhakkaktır. Def-i bela için güçlü silahtır. Hızır ve İlyas (as) hayattadırlar. Peygamberdirler ve dertlere derman olurlar. İskender[-i Zülkarneyn] ve Lokman Hekim, peygamber değillerdir. Bu hususta inat etme.

İMAM'A [EMÎRÜ'L-MÜ'MİNÎNE] TABİ [OLMA] MEBHASI

İmam'a [Emîrül-Mü'minîne] tabi olmak, farzdır. Nitekim İmam; zulmü ortadan kaldırır, mazlumu korur.

Halkın İmam'a karşı ayaklanması haramdır. Ondan eziyet görse-ler bile haramdır.

CÜZ'-İ İHTİYARÎ MEBHASI

Senin fiillerini Yaratan Allah'tır. Lakin ihtiyar [tercih edebilme], senin elindedir.

Fiilleri Yaratan Allah'tır, lakin isteyen sensin. Bundan dolayı fiillerinin cezasını [karşılığını] alacaksın. Çünkü talep eden sensin. Fiillerin ve eserlerin ortaya çıkışı, Allah'ın yaratma sıfatındandır. Allah Teâlâ (cc) senin fiilin olmaksızın da yaratabilir. Nitekim kör gözü de iyi eder, görür hâle getirir.

Herbir fiilin bir sebebi vardır. Ve herbir fiilin maslahatı [faydası] da vardır. Ecel birdir, değişmez. Öldür[ül]mek dahi olsa [Cebriye'nin görüşü gibi de olmaz]. Lakin bu durum, Allah üzerinde

bir vücûbiyet [zorunluluk] oluşturmaz. Allah sana şefkat [merhamet] etmez ise, kendi amelikle cennete giremezsin. Lakin senin üzerine daima ibadet etmek farzdır. Allahu Teâlâ'dan (cc) ibadetlerinin kabulünü ricada bulunmak senin üzerine bir vücûbiyettir [zorunluluktur]. Haram da olsa yediğin şey senin için rızıktır. Lakin her ne kadar seni ondan dolayı azap ediyorsa. Ey Mü'min-i Cân Fedâ! Ruhlar için tenâsüh olmadığı gibi, Allah için de hulûl yoktur.

KİYÂMET ALÂMETLERİ MEBHASI

Kiyâmet için alâmetler çöktür. Hepsine de inanmak farzdır. **Meh-di'nin zuhûrû ve Deccal'in hurûcu bunlardandır.** Dalâlete uğramış kişiler [Hristiyanlar] için, Hz. İsa (as) nüzûl edecektir. [Hz. İsa (as)], bizim Peygamberimiz'in (asm) şeriatıyla amel edecek. Diğer dinleri ortadan kaldıracak [ve sadece İslâm dinini ihyâ edecek]. Bu olaydan sonra Hz. İsa (as) 70 yıl yaşayacak ve vefat edecek. Efen-dimiz'in (asm) yanı başına defnedilecek.

Heybetli Ye'cüc ve Me'cüc, Dabbetü'l-arz ile birlikte güneşin [batıdan] doğmasıdır. O güneşin doğması ki, batıdan olacaktır. Güneşin batıdan doğması ile birlikte, tevbe kapısı kapanacaktır. Deccal hadîsini ezberleyin. Onun fitnesinin zamanından Allah'a sığının.

KABİR SUALİ VE KİYAMET MEBHASI

Azap, Sual, Kabir, Haşır, Hesap, Sırat, Mizan ve Neşir, Cennet, Havz[-ı Kevser], Cehennem hakır [gerçektir]. Şöyle ki, nazar ve sihir de hakır. Cennet 7 kat, asuman üzerindedir. Cehennem, 7 tabaka yerin altındadır.

Allah dışında her şey fânî olacaktır. Eczâ-i cisim [kuyruk sokumu] yok olmayacak. Nitekim, insanın yaratılışı ondan olacaktır. Allah (cc) fânî olanlara ruhları yeniden teslim edecek ve hesap yerinde hazır bulundurarak.

Ateşin üzerinde sırat köprüsünü uzatacak. Mizan tartısını da, sıratın yanına koyacak. Bazılarının kitabını sağ eline, bazılarının da sol eline verecek [itiraz olmaksızın].

[Allah (cc)]; insanlardan günahlarının hesabını soracak, iyi ve kötüyü birbirinden ayıracak. Affettiklerini fazl-ı kereminden affedecek, diğerlerini de cehenneme koyacak. **Ehl-i Cennet, Havz-ı Kevser'den içecek, Ehl-i Cehennem ise hamim içecek.** Günahkâr [Müslüman]lar daha sonra cehennemden çıkacaklar, kâfirler [ise orada] ebedî kalacaklar. Bu zulüm değil, adalettir. [Cenâb-ı Hak (cc)], kendi mülkünde [dilediği gibi] tasarruf edebilir. Herbirimiz [yani her bir mü'minin] bir kâfiri var. Allah'ın fazlıyla onlar bizim fedâilerimizdir.

Büyük günah işleyen kimse, cehenneme girmeyi hak eder. [Büyük günah işleyen kimseyi] Allah dilerse azap eder, dilerse azad eder. O kimseye de şefaât edilir. Öncelikle şefaât hakkı Efendimiz'dedir (asm). Sonra hayır sahibi kimseler de şefaât edebilir. Kelime-i Şehâdet'in mânâsı, tam olarak bunları kapsıyor. Lafzı ise avâm içerisinde meşhur olmuş şekli iledir. Bunlara iman hususunda kalbinin mutmain olmaması, mü'minliğine zarar vermese de; [bunları] inkâr, küfrü gerektirir.

Tasdik etmek, farzdır senin üzerine ey kardeşim! Resûlullah'ın (asm) bize gelişini, ey dinleyici! Toplu hâlde sana gelen iman kaidelerine iman etmen, sana farzdır. Sakın ola ki, bu kaidelerden hiçbir tanesini inkâr etmeyesin. Böyle yaparsan, zorla kendini din-den alıkoymuş olursun. Yerden Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar olan bütün varlıkları düşün. Zerreden Bahr-i Adem'e, varlıkların yoktan var oluşunu bir düşün.

[MÜÇTEHİD] İMAMLAR MEBHASI

Mezhepler dört tanedir, imamlarıyla birlikte. Bil ki, şüphesiz dördü de haktır. [Bu imamlar]; Numan [bin Sabit], Ahmed [bin Hanbel], Mâlik [bin Enes] ve bize göre dinde rükün [yani takip ettiğimiz müçtehid] imam Şafii'dir [Muhammed bin İdris'dir]. **Bizim imamımız İmam Eş'arî'dir. Diğer imamımız da, Maverâü'n-Nehirli Ebû Mansur'dur [Muhammed bin Muhammed bin Muhammed Maturidî'dir].** İkisinin kabul ettiği akîde, hak akîdedir. Geri kalan yedi akîde, bâtıldır [kabul görmemiştir].

Her kim ki bu akîdelerin dışında bir akîde seçerse, o kimse ehl-i ifsâd ve ehl-i bid'at olur. Lakin ehl-i kıbleye kâfir demeyeceksin. Tâ ki **onda sarîh bir şekilde küfür işitmedikçe.** Hiç kimsenin küfrüne razı olmayacaksın. Onların İslâm olması için acele etmeye muhîb olacaksın [isteyeceksin].

Sihrin hiçbir çeşidini helal görme. Hiç kimseye de 'dinden çıkmış, kâfir' deme, ilahlık iddiasında bulunma. Her ne kadar sende, keşf û keramet olsa dahi.

Mushafları kirletme. Mescidlere de necis şeyleri bırakmaktan da çekin. Belli şahıslara lanet okuma lakin umumî lanet olabilir.

TASAVVUF VE AHLÂK MEBHASI

Gönül hastalıklarına ilaç farzdır. Bu [hastalıklar]; hırs, hased, kibir, ucb [amele güvenmek] ve riya'dır.

Lakin çoğalmasa için acele etmek ve malın gereksiz çoğaltılması, süslenmek ve [dünyayı] sevmek.

Mezhepler de taassubiyet, ayıptır. Başkasına tamah etmek ve kıskanmak, çok yemek, şehvet, başkası hakkında sûizan etmek, bilip bilmeden konuşmak.

Bu hastalıklar oluştuğu zaman, şeytanın girişi için kapı açılmış olur. Hastalıklar bunlardan oluşur. Bil ki, bunlar aynı zamanda **dilin âfâtıdır [âfetleridir]:** Boş konuşmak, bâtil şeyleri konuşmak, boş tartışmalar yapmak, [gereksiz] mücadele [etmektir]. Yaptığı şeyleri övmek, fahşâyı [fuhşiyâtı] konuşmak, küfür [kötü söz] kullanmak.

Başkalarıyla alay etmek, eşyaya lanet etmek, başkasının yerine konuşmak, [gereksiz yere] yemin etmek, bir şeyi söz verirken yemin etmek, yalan konuşmak; ey emin kişi!